

about half of the teachers consider the framework conditions for the integration of Ukrainian children in school to be effective, 74% of the respondents also believe that the Austrian education system has not yet coped with the problem of integration of Ukrainian children. In their opinion, personnel, teaching materials, language support courses, psychological support, financial resources and appropriate professional development of teachers need attention.

Key words: *Key words: forced migrants, educational policy of integration of forced migrants, integration models for refugees, adaptation of refugees, demographic trends, Austrian educational system, educational integration of Ukrainian children, Russian-Ukrainian war.*

УДК 796.03

Володимир Нечипоренко

Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка

ORCID ID 0000-0002-8815-6581

DOI 10.24139/2312-5993/2023.04/035-045

ОСОБЛИВОСТІ ЗАЛУЧЕННЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ ДО ЗАНЯТЬ ФІЗИЧНОЮ КУЛЬТУРОЮ ТА СПОРТОМ В ПОЗАШКІЛЬНІЙ ОСВІТІ КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

У статті висвітлено змістово-процесуальні особливості залучення учнівської молоді до занять фізичною культурою та спортом в позашкільній освіті країн Європейського Союзу. Виявлено, що позашкільні та позанавчальні заняття фізичною культурою і спортом для учнівської молоді в країнах Європейського Союзу є невід'ємною складовою їхньої фізкультурної освіти та щоденної активності. Схарактеризовано різноманітні види позанавчальної діяльності, які пропонуються учнівській молоді в країнах Європейського Союзу із їхнім розподілом на три основні категорії: конкурси та інші змагальні заходи, діяльність, пов'язану з оздоровленням та заходи «активного шкільного дня».

Ключові слова: *фізична культура, фізичне виховання, спорт, учнівська молодь, позашкільна освіта, країни Європейського Союзу.*

Постановка проблеми. У сучасних умовах тотального погіршення стану здоров'я учнівської молоді в Україні, зумовленого широкою сукупністю чинників, актуалізується питання підвищення мотивації означеної категорії осіб до занять фізичною культурою та спортом. Зважаючи на той факт, що нині заклади загальної середньої освіти працюють переважно в дистанційному режимі, означене завдання можуть розв'язати заклади позашкільної освіти. У цьому контексті вартим уваги є досвід залучення учнівської молоді до занять фізичною культурою та спортом в позашкільній освіті країн Європейського Союзу, який може бути творчо переосмислений та екстрапольований на український ґрунт.

Аналіз актуальних досліджень. Різні аспекти фізкультурної освіти учнівської молоді висвітлені в дослідженнях українських учених В. Білецької, О. Вергуша, М. Крука, О. Ливацького, П. Рибалка, Т. Круцевич, А. Ребрини, Д. Солопчука, О. Цибанюк, Б. Шияна та ін. Разом із тим, цілісного дослідження змістово-процесуальних особливостей залучення учнівської молоді до занять фізичною культурою та спортом в позашкільній освіті країн Європейського Союзу поки що здійснено не було.

Мета статті – висвітлити змістово-процесуальні особливості залучення учнівської молоді до занять фізичною культурою та спортом в позашкільній освіті країн Європейського Союзу.

Методи дослідження. Реалізація мети передбачала використання низки теоретичних методів: аналіз звітів країн-членів ЄС щодо стану та перспектив залучення учнівської молоді до занять фізичною культурою та спортом в позашкільній освіті, узагальнення, систематизація отриманої інформації.

Виклад основного матеріалу. Посилення уваги до проблеми покращення здоров'я та збільшення фізичної активності учнівської молоді в країнах Європейського Союзу актуалізувало проблему залучення означеної категорії до занять спортом не лише під час уроків фізичного виховання в школі, але, насамперед, у позанавчальній діяльності в межах неформальної та інформальної освіти. Незаперечним є факт, що позанавчальна діяльність спрямована на досягнення тих самих цілей, що і шкільні програми з фізичного виховання. Відповідно, головною метою позанавчальної фізкультурної діяльності є розширення або доповнення видів діяльності, визначених навчальним планом. Ці заходи зазвичай націлені на вдосконалення навичок командної роботи, комунікацію, співпрацю та встановлення зв'язків між школами та широкою громадськістю. Означені заходи також вважаються доцільними для вирішення проблем шкільного насильства та знущань і, загалом, для підтримки універсальних цінностей рівності та миру.

Як наголошено в аналітичному звіті «Фізичне виховання та спорт у школах Європи» (*Physical Education and Sport at School in Europe*, 2013), практично в усіх країнах ЄС, які взяли участь в опитуванні, позашкільна фізкультурна освіта організовуються та підтримуються з ініціативи національних, регіональних та місцевих органів влади або самих закладів освіти. У деяких країнах існує законодавча база, що

забезпечує загальну основу для цієї діяльності. Так, зокрема, у Болгарії щорічно розробляється й затверджується національний спортивний календар з інформацією про всі види позанавчальної діяльності, заплановані на навчальний рік. На Кіпрі на законодавчому рівні визначено необхідність позакласних занять з фізичного виховання у школах. У Португалії програма збагачення навчального плану, прийнята законом, дозволяє початковій школі (1-4 класи) пропонувати різноманітні позакласні заходи, які доповнюють обов'язкову шкільну програму з фізичного виховання. Відповідно до законодавства Словенії, національна навчальна програма з фізичного виховання визначає, що школи в межах початкової та нижчої середньої ланки мають пропонувати позакласні фізкультурні заняття та додаткові спортивні програми. У кількох країнах міністерства укладають угоди з іншими органами державної влади на різних рівнях і забезпечують бюджет для позакласних заходів у межах позашкільної освіти (неформальної та інформальної). Дуже часто ці органи влади ініціюють, організовують або фінансово підтримують національні, регіональні та місцеві спортивні змагання та заходи.

Наприклад, ініціатива «Спорт у шкільному віці» (*Deporte en Edad Escolar*) в Іспанії керується Вищою радою спорту у співпраці з автономними спільнотами та спрямована на сприяння позакласній діяльності в школах, клубах, асоціаціях та інші закладах позашкільної освіти. У межах даної ініціативи передбачено залучення спортсменів шкільного віку через національні чемпіонати, спортивні змагання, грантову діяльність та інші заходи до активних занять фізичною культурою та спортом. Як приклад також можемо навести досвід Франції, у якій, зважаючи на той факт, що організувати заняття школярів лижним або вітрильним спортом під час щотижневих шкільних уроків фізкультури виявляється складним завданням, відводиться спеціальний позанавчальний час протягом декількох днів на проведення таких заходів, на які організатори отримують фінансову підтримку переважно свого регіону. Різні форми підтримки включають обладнання, транспорт, проживання тощо. В Австрії досягнуто домовленості між Міністерством освіти та Міністерством спорту. Підтримуються національні, регіональні та місцеві спортивні змагання з понад 30 видів спорту. У школах Словаччини можуть створюватися групи за інтересами фізкультурної спрямованості. Школярі отримують від Міністерства навчальні ваучери, які можуть бути використані для

матеріальної підтримки фізичної активності груп. Уряд Шотландії інвестує в програму «Активні школи», якою керує Національне агентство зі спорту SportsScotland, у партнерстві з місцевою владою. Метою програми є розширення можливостей для дітей займатися фізичною активністю та спортом, а також розвиток зв'язків між школами, спортивними клубами та місцевим спортивними організаціями. У Хорватії законодавчо засновано Хорватську шкільну спортивну асоціацію (Croatian School Sports Association), національний орган для просування та організації різноманітних спортивних заходів у школах. Він організовує щорічні національні чемпіонати, яким зазвичай передують місцеві та регіональні змагання, організовані шкільними спортивними товариствами та окружними спортивними асоціаціями – органами нижчого рівня, які фінансуються місцевою та регіональною владою. Окрім органів державної влади, багато інших зацікавлених сторін у сфері спорту, таких як олімпійські комітети, спортивні федерації, асоціації та фонди, ініціюють і сприяють широкому залученню учнівської молоді до позанавчальних заходів. Вони активно співпрацюють зі школами в їх організації та проведенні (*Croatia physical activity factsheet*). У Латвії позакласні заходи організовуються у співпраці з такими органами, як Латвійська федерація шкільного спорту, а також місцевою владою.

Спортивна рада Мальти забезпечує позакласні заходи як під час навчальних занять, так і в позаурочний час. Організація працює зі спортивними клубами, щоб сприяти якісному навчанню для всіх учнів у школі. Спортивні федерації організовують заходи для юних спортсменів у позаурочний час та у вихідні дні. Шкільні спортивні змагання в Словенії об'єднують учнів, учителів, батьків та школи, а також людей, відповідальних за спорт на місцевому рівні, зокрема спортивні асоціації та організації. На додаток до різноманітних ініціатив, запроваджених «згори-вниз», школи часто беруть на себе ініціативу щодо пропозиції, організації та фінансової підтримки позакласних заходів, у цьому випадку їм допомагають учні, їхні батьки та волонтери. Позакласні заходи можуть бути включені, наприклад, до освітніх проектів і планів дій учителів або шкіл. Ці проекти можуть більш ефективно враховувати індивідуальні потреби й інтереси учнівської молоді у школі та відображати географічні, фінансові та інші обставини, із якими стикаються заклади освіти. У багатьох країнах із цією метою створюють шкільні спортивні клуби. Вони відіграють

важливу роль в організації шкільних позакласних заходів і пропонують широкий спектр різноманітних спортивних дисциплін відповідно до своїх фінансових, матеріально-технічних і людських ресурсів, а також інтересів і здібностей відповідної молоді.

Асоціація шкільних спортивних клубів у Чеській Республіці організовує спеціальні курси фізичного виховання в школах та шкільні змагання різних рівнів – від міжшкільних до загальнонаціональних. Означена асоціація надає можливість кращим учням брати участь у міжнародних змаганнях. В Естонії щорічні дводенні змагання з гімнастики в Талліннській німецькій гімназії проводяться з 1981 року. Усі учні 2-4 класів виступають разом, а учні 5-12 класів виступають індивідуально або в командах. Учасників обирають самі учні, а суддями є батьки та випускники школи. Конкурс транслюється по національному телебаченню. В Угорщині школа з принаймні чотирирічним навчанням має забезпечити роботу шкільного спортивного клубу.

Принагідно зауважимо, що хоча окреслені позакласні заходи зазвичай орієнтовані на всіх учнів, деякі з них зосереджені на конкретних цільових групах, які мають спеціальні умови для виконання фізичних вправ у загальноосвітніх школах. Зокрема, до таких категорій належать діти з обмеженими можливостями чи особливими освітніми потребами. Хоча всі країни стурбовані розвитком фізичного виховання для учнівської молоді, деякі з них націлені на певні групи та розробляють для них фізичні вправи або навіть програми. До першої групи належать діти з інвалідністю та особливими освітніми потребами. Кілька країн упроваджують спортивні програми, спрямовані саме на таких дітей, щоб краще зрозуміти їхні потреби, щоб вони були повністю прийняті суспільством.

Так, у Бельгії (Фламандська спільнота) Фламандський фонд шкільного спорту пропонує широкий спектр позакласних заходів (таких як додаткові тренування в середу в другій половині дня, змагання та спортивні заходи), включаючи заходи для школярів із особливими освітніми потребами. Греція впроваджує програми підтримки активної участі дітей із особливими потребами у спортивних заходах. Програми спрямовані на зміну суспільного сприйняття інвалідності та підтримку різноманітності. Іспанія запровадила програму організованих спортивних заходів, яка

приділяє особливу увагу різноманітності та інтеграції дітей, незалежно від їхніх труднощів. Програма також спрямована на інтеграцію дівчат, іммігрантів та дітей із обмеженими можливостями (*Belgium-Flemish-Community*).

До другої цільової групи, для якої спеціально розробляються програми, належать молоді високопрофесійні спортсмени, які націлені на спортивну кар'єру, хочуть приділяти додатковий час фізичній активності, якій вони віддають перевагу. Водночас вони, як правило, бажають значного прогресу в навчанні, тому мають узгоджувати спортивні тренування з вимогами, які висуваються до них у школі. Загалом, обдаровані молоді спортсмени мають можливість відвідувати спеціальні спортивні школи європейських країн. Проте звичайні загальноосвітні школи можуть коригувати свої навчальні програми та розклад занять, щоб підвищити перспективи спортивної кар'єри цих учнів під час навчання. Декілька країн підкреслюють спеціальні умови для обдарованих молодих спортсменів, які займаються улюбленим видом спорту на високому рівні в загальноосвітніх школах. У Данії школи можуть подати заявку на спортивний профіль. Такі «профільні школи» пропонують учням чотири додаткові уроки фізичної культури в навчальний час двічі на тиждень. Цей профіль отримано у співпраці з командою Данії. У Ліхтенштейні проєкт «Спортивна школа Ліхтенштейну» розпочався в загальноосвітній школі в Шаані (2 та 3 рівні ISCED). Він пропонує спеціальні умови для учнів, які прагнуть зробити спортивну кар'єру, організовуючи адаптовані навчальні дні, під час яких вони можуть проходити регулярні тренування під наглядом клубного тренера двічі на день. Деякі країни вживають спеціальних заходів для талановитих молодих спортсменів, залучаючи їхніх батьків, школу чи органи державної влади, щоб узгодити вимоги загальноосвітньої школи зі спортивною підготовкою та змаганнями. Бельгія (Французьке співтовариство) готує список спортивних видів діяльності та вікових категорій, а спеціальна комісія складає список молодих людей, які будуть визнані спортсменами високого рівня. Уряд затверджує списки, запропоновані комісією, і щонайменше двічі на рік визначає тривалість цього визнання (максимальний термін – два роки). Відповідно до законодавства Словенії, учні, які є майбутніми спортсменами, можуть отримати особливий статус. Школа та їхні батьки підписують угоду, у якій визначаються зміни в роботі школи

(щодо оцінювання та відвідування тощо). Основні школи (1 і 2 рівні ISCED) повинні мати правила, що містять деталі процедури отримання цього спеціального статусу.

Різноманітні види позанавчальної діяльності, які пропонуються учнівській молоді в країнах Європейського Союзу, можна згрупувати в три основні категорії:

- конкурси та інші змагальні заходи;
- діяльність, пов'язана з оздоровленням;
- заходи «активного шкільного дня».

У межах першої групи заходів пропонуються спортивні заходи із різних видів спорту, які часто організуються школами та іншими організаціями, що займаються спортом, і включають олімпіади чи олімпійські дні, спортивні фестивалі чи чемпіонати. Греція підкреслила нещодавній перехід від змагального стилю шкільних чемпіонатів до більш активного. Участь у таких заходах часто можлива з перших років початкової освіти. Загалом змагання просуваються від шкільних, місцевих та регіональних етапів до фінального національного рівня, причому кращим молодим спортсменам іноді дозволяється брати участь у міжнародних змаганнях. Підготовка до цих змагань передбачає багато різноманітних тренувань і потребує тривалої мотивації та задоволення від активної участі в спорті. Змагання можуть фінансуватися за рахунок державних ресурсів або приватних спонсорів (або обох джерел фінансування). Їх організації також сприяє волонтерська робота. Змагання в деяких країнах можуть ґрунтуватися на давніх традиціях або розглядатися як важливі національні чи міжнародні події з власними церемоніями відкриття та закриття олімпійського типу. Дійсно, олімпійський дух часто був надихаючим у подіях такого роду як для учасників, так і для організаторів. Кіпр запровадив олімпійську програму, яка має на меті надихнути учнів брати участь у якомога більшій кількості видів спорту, а також підкреслити позитивний вплив спорту та участі в ньому як активного зобов'язання протягом усього життя. Олімпійська освітня програма пропагує олімпійські цінності та ідеали (*Olympic Values Education Programme*).

У Німеччині Німецький шкільний спортивний фонд і землі фінансують Молодіжну підготовку до Олімпіади (*Jugend trainiert für Olympia*), під час якої шкільні команди змагаються в 17 олімпійських дисциплінах на місцевому та регіональному рівнях. Фінальний

конкурс на національному рівні фінансується федеральним урядом. Однією з головних цілей конкурсу є підтримка спорту поза межами обов'язкової освіти. Зокрема, і господарі Європейських Олімпійських ігор (Греція та Велика Британія) вжили спеціальних заходів, пов'язаних з літніми Олімпійськими іграми 2004 та 2012 років. Греція реалізувала програму освітніх візитів до місць проведення Олімпійських ігор 2004 року. Учні також можуть займатися різними фізичними вправами в Олімпійських спорудах. Напередодні Олімпійських ігор у Лондоні 2012 року Сполучене Королівство (Англія) запровадило Шкільні ігри, щоб мотивувати та надихнути мільйони молодих людей по всій країні брати участь у більш конкурентоспроможних шкільних видах спорту.

Щодо другої групи – діяльність, пов'язана з оздоровленням, варто сфокусуватися на низці програм та проєкти країн Європейського Союзу, спрямованих на зміцнення здоров'я учнівської молоді, які розроблені для шкіл і в основному (хоча не виключно) передбачають позакласні заходи. У той час як деякі з них зосереджені на конкретних проблемах, інші охоплюють більш загальні аспекти здоров'я та здоров'язбережувальних звичок, які необхідно виробити в повсякденному житті. На Кіпрі запустили програму запровадження оздоровчої фізичної активності для дітей та молоді. Головна мета означеної програми полягає у збільшенні кількості молодих людей, залучених до фізичної активності, і загальний час, який їй приділяється, як у школі, так і поза її межами. Особлива увага приділяється покращенню кардіореспіраторної здатності дітей віком 13-15 років (2 рівень ISCED).

Основна мета шкіл на рівні 1 ISCED у програмі Пессоа в Португалії – сприяти дотриманню режиму здорового харчування та збільшенню фізичної активності для запобігання ожирінню за допомогою спеціальної методики. Акція також включає освітню програму для батьків щодо здоров'я та ваги, яка покликана заохочувати здоровий вибір у всій родині. Ісландія прийняла проєкт, відомий як «Школи сприяння здоров'ю». Кожен у школі (включно з дітьми та вчителями) бере участь у розробці політики сприяння здоров'ю, яка включає такі елементи, як дієта та гігієна зубів, рух і безпека, зміцнення психічного здоров'я та загалом здоровий спосіб життя.

Третя група заходів включає заходи «активного шкільного дня». Деякі країни зацікавлені в тому, щоб залучення до фізичної активності

вийшло за межі програмного забезпечення процесу фізичного виховання, щоб зробити їх частиною щоденної шкільної рутини. У цьому сенсі відповідні заходи, які, хоча і реалізуються поза навчальною програмою, все ж є невід'ємною частиною шкільного дня і можуть бути організовані в різні моменти його розкладу, наприклад, на перервах або навіть по дорозі до школи. Багато шкіл у Данії практикують «ранковий біг» перед початком школи. Крім того, була розроблена концепція під назвою «біг і читання». Вчителі бігають з учнями приблизно 20 хвилин, а потім сідають і приблизно стільки ж часу читають. Вправа спрямована на посилення концентрації уваги дітей. На Кіпрі пілотна програма «Активні шкільні перерви» заохочує дітей брати участь у фізичних – і, особливо, незмагальних – заходах під час шкільних перерв. Його головна мета – зменшити насильство та цькування в школі. В Австрії програма «Die 4 besten 5» пропонує п'ять вправ на тиждень протягом чотирьох тижнів. Вони можуть виконуватися до, під час або після уроків і призначені для підвищення концентрації уваги учнів. У Фінляндії програма, відома як «Фінські школи в русі», координує існуючі та нові моделі дій, щоб зробити шкільний день більш фізично активним. Проєкт спрямований на підвищення фізичної активності протягом шкільних днів. Школи в Словенії можуть організовувати більш тривалі перерви, призначені для фізичної активності. Діти виходять з класу та беруть участь у різноманітних заходах на відкритому шкільному майданчику або в спортзалі.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок.

Підсумовуючи, зауважимо, що позашкільні та позанавчальні заняття фізичною культурою і спортом для учнівської молоді в країнах Європейського Союзу є невід'ємною складовою їхньої фізкультурної освіти та щоденної активності. Різноманітні види позанавчальної діяльності, які пропонуються учнівській молоді в країнах Європейського Союзу, охоплюють три основні категорії: конкурси та інші змагальні заходи, діяльність, пов'язану з оздоровленням та заходи «активного шкільного дня». До організації позашкільної освіти досліджуваного напряму залучено широке коло стейкхолдерів – органи місцевої влади, спортивні організації, волонтерські організації, вчителів, батьки, тренери та інші зацікавлені сторони.

Перспективним напрямом подальших досліджень вважаємо вивчення впливу молодіжних спортивних організацій на залучення учнівської молоді до занять фізичною культурою та спортом в країнах Європейського Союзу.

ЛІТЕРАТУРА

- Croatia physical activity factsheet.* Retrieved from: https://ec.europa.eu/assets/eac/sport/library/factsheets/croatia-factsheet_en.pdf.
- Belgium-Flemish-Community.* Retrieved from: <https://national-policies.eacea.ec.europa.eu/youthwiki/chapters/belgium-flemish-community/73-sport-youth-fitness-and-physical-activity>.
- Deporte en Edad Escolar.* Retrieved from: <https://www.csd.gob.es/es/promocion-del-deporte/deporte-en-edad-escolar>.
- Global recommendations on physical activity for health* (2010). Geneva: World Health Organization. Retrieved from: http://whqlibdoc.who.int/publications/2010/9789241599979_eng.pdf.
- Olympic Values Education Programme.* Retrieved from: <https://olympics.com/ioc/education/olympic-values-education-programme>.
- Physical Education and Sport at School in Europe* (2013). Eurydice Report. Retrieved from: <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/publications/physical-education-and-sport-school-europe>.

SUMMARY

Nechyporenko Volodymyr. Peculiarities of involving student youth in physical education and sports in out-of-school education in the countries of the European Union.

The article highlights the content and procedural features of the student youth involvement in physical education and sports in out-of-school education in the countries of the European Union. It is found that out-of-school and extracurricular physical education and sports for schoolchildren in the countries of the European Union are an integral part of their physical education and daily activity. The various types of extracurricular activities offered to schoolchildren in the countries of the European Union are characterized, with their distribution into three main categories: contests and other competitive events, activities related to health and “active school day” activities.

Within the first group of activities, sports events are offered in various types of sports, often organized by schools and other sports organizations, and include Olympiads or Olympic days, sports festivals or championships. Within the framework of the second group – activities related to health, attention is focused on a number of programs and projects of the European Union countries aimed at strengthening the health of schoolchildren, which are developed for schools and mainly (although not exclusively) involve extracurricular activities. While some of them focus on specific issues, others cover more general aspects of health and healthy habits that need to be developed in everyday life. The third group of activities includes “active school day” activities. Some countries are interested in ensuring that participation in physical activity goes beyond physical education programs to make it part of the daily school routine. In this sense, appropriate activities, which, although implemented outside the curriculum, are nevertheless an

integral part of the school day and can be organized at different moments of its schedule, for example, during breaks or even on the way to school.

The promising directions for further research are seen in the study of the influence of youth sports organizations on the involvement of school youth in physical education and sports in the European Union countries.

Key words: *physical culture, physical education, sport, student youth, extracurricular education, countries of the European Union.*